



Til: FAD v/konkurransopolitisk avdeling **Saksnr:** 2007-298
Fra: Konkurransetilsynet **Arkivkode:** 454.1
Kopi: **Dato:** 10.04.2007

Tittel: COMP/ M.4545 – Statoil ASA – Norsk Hydro ASA – Internt notat

1	BAKGRUNN	2
2	BESKRIVELSE AV VERDIKJEDEN FOR OLJE OG NATURGASS	2
2.1	BESKRIVELSE AV VERDIKJEDEN FOR OLJE.....	3
2.2	BESKRIVELSE AV VERDIKJEDEN FOR NATURGASS.....	3
3	FORELØPIG VURDERING AV MARKEDENE	3
3.1	AVGRENSNING AV RELEVANTE MARKEDER.....	3
3.2	MARKEDET FOR LETING.....	4
3.2.1	<i>Konkurransetilsynets kommentarer</i>	5
3.3	MARKEDET FOR UTVIKLING, PRODUKSJON OG SALG AV OLJE.....	5
3.3.1	<i>Konkurransetilsynets kommentarer</i>	5
3.4	MARKEDET FOR UTVIKLING, PRODUKSJON OG SALG AV NATURGASS.....	6
3.4.1	<i>Konkurransetilsynets kommentarer</i>	6
3.5	TRANSPORT AV RÅOLJE GJENNOM RØRLEDNINGER.....	7
3.5.1	<i>Konkurransetilsynets kommentarer</i>	7
3.6	MARKEDENE FOR TRANSPORT OG OVERFØRING AV NATURGASS GJENNOM RØRLEDNINGER.....	8
3.6.1	<i>Konkurransetilsynets kommentarer</i>	8
3.7	ANDRE GASSRELATERTE MARKEDER.....	8
3.7.1	<i>Konkurransetilsynets kommentarer</i>	9
3.8	RAFFINERING AV RÅOLJE.....	9
3.8.1	<i>Konkurransetilsynets kommentarer</i>	9
3.9	PROSESSERING AV NATURGASS.....	9
3.9.1	<i>Konkurransetilsynets kommentarer</i>	9
3.10	MARKEDET FOR NGL.....	9
3.10.1	<i>Konkurransetilsynets kommentarer</i>	10
3.10.2	<i>Nærmere om markedet for etan</i>	10
3.11	SALG AV RAFFINERTE OLJEPRODUKTER.....	10
3.11.1	<i>Smøreoljer</i>	10
3.11.2	<i>Ikke-detalsalg av LPG</i>	11
3.11.3	<i>Ikke-detalsalg av hensin</i>	11
3.11.4	<i>Detalsalg av drivstoff til marine stasjoner</i>	11
3.11.5	<i>Lagring av petroleumsprodukter</i>	11
3.11.6	<i>Basisoljer og tilsetningsstoffer</i>	12
3.11.7	<i>Flybensin</i>	12
3.11.8	<i>Detalsalg av drivstoff</i>	12
3.11.9	<i>Ikke-detalsalg av diesel og lett fyringsolje</i>	12
4	ANBEFALING	13

1 Bakgrunn

Styrene i Statoil ASA (heretter "Statoil") og Norsk Hydro ASA (heretter "Hydro") offentliggjorde 18. desember 2006 at de var enige om å anbefale fusjon mellom Statoil og Hydros petroleumsvirksomhet overfor sine aksjonærer. Sammenslåingen skjer ved at Hydros petroleumsvirksomhet skilles ut fra Hydro-konsernet og overføres til Statoil som overtakende selskap. For nærmere beskrivelse av foretakssammenslutningen, vises det til meldinger til Oslo Børs fra Statoil og Hydro datert 18. desember 2006 og 13. mars 2007, i tillegg til notifikasjon av foretakssammenslutningen av 23. mars 2007.

Foretakssammenslutningen er meldepliktig til Europakommisjonen på grunn av partenes omsetning (tabell 1). Sammenslutningen ble meldt til kommisjonen 23. mars 2007, og kunngjort i Official Journal of the European Union den 30. mars 2007. Norske konkurransemyndigheter bør inngi sine synspunkter på meldingen senest innen ti dager etter kunngjøringen. Kommentarer bør inngis innen **13. april 2007**, selv om det også vil være mulig å inngi kommentarer på et senere tidspunkt. For nærmere redegjørelse om saksbehandlingsprosedyrene vises det til notat av 22. januar 2007 fra konkurransepolitisk avdeling i Fornyings- og administrasjonsdepartementet til Statsministerens kontor. Kommisjonens frist for avgjørelse i fase 1 er 3. mai 2007.

	Globalt	EU	EFTA
Statoil	EUR 52,8 mrd.		
Hydro	EUR 12,6 mrd.		

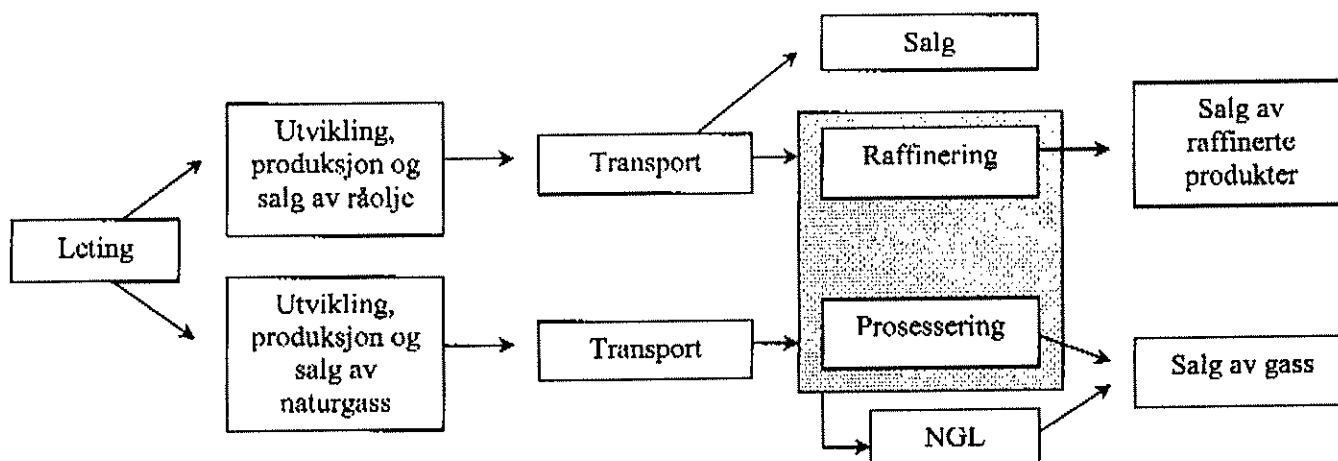
Tabell 1: Partenes oppgitte omsetningstall globalt, i EU og i EFTA.

I punkt 2 gis en oversikt over verdikjeden for olje og naturgass. I punkt 3 foretas en foreløpig gjennomgang av de relevante markedene, partenes informasjon om markedene, samt Konkurransetilsynets foreløpige kommentarer. I punkt 4 oppsummeres noen punkter det særlig bør fokuseres på i et innspill til ESA/kommisjonen i denne fasen.

Foreliggende notat er skrevet på grunnlag av partenes informasjon inngitt i notifikasjonen. Kommisjonen foretar for tiden undersøkelser i markedet, men Konkurransetilsynet har foreløpig ikke mottatt ytterligere informasjon fra kommisjonen i denne forbindelse. Det understrekes derfor at alle vurderinger av markedsavgrensninger og konkurranseforhold er foreløpige.

2 Beskrivelse av verdikjeden for olje og naturgass

I det følgende gis det en oversikt over verdikjeden for olje og naturgass. Beskrivelsen tar utgangspunkt i figur 1 nedenfor.



Figur 1: Oversikt over markedene

2.1 Beskrivelse av verdikjeden for olje

For å opprettholde fremtidig produksjon av olje utføres leteaktiviteter. *Leting* innebærer å lete etter og påvise/finne nye reserver av hydrokarbonressurser.

Utvikling innebærer at nødvendig infrastruktur installeres og klargjøres for fremtidig produksjon av olje. Selve uttaket av reserver omtales i verdikjeden som produksjon og salg av olje. Oljen transporteres i hovedsak med skip til oljeraffineriet.

Under *raffinering* omdannes råolje gjennom destillasjon og kjemiske prosesser til produkter som LPG, bensin, diesel, parafin, fyringsolje mv. Råolje selges også direkte til industri.

2.2 Beskrivelse av verdikjeden for naturgass

Naturgass er en fargeløs, brennbar gass som finnes i gjennomtrengelige bergarter i jordskorpen. Ofte finnes gassen sammen med råolje. Naturgass dannes ved nedbryting av organisk materiale, og består i hovedsak av hydrokarboner. Hydrokarboner består av sammensetninger av karbon og hydrogen i ulike former, som metan, etan, butan, nafta og kondensat.

I likhet med leting etter olje, innebærer *leting* etter naturgass å søke etter og påvise/finne nye forekomster av hydrokarbonressurser. Videre innebærer *utvikling* at nødvendig infrastruktur for fremtidig produksjon av naturgass installeres og klargjøres, mens *produksjon og salg av naturgass* er relatert til selve uttaket av reserver. Aktivitetene knyttet til utvikling, produksjon og salg av naturgass innebærer således utvikling av gassfelt, uttak av gass og oppstrøms salg av gass til kjøpere. Kjøperne er i hovedsak tilbydere av gass nedstrøms.

Naturgass benyttes blant annet som innsatsfaktor i industri- og kraftproduksjon, til oppvarming og matlaging i husholdninger og som drivstoff.

Gass transporteres via rørledninger eller skip. Transport gjennom de fleste norske rørledningene styres av den statseide operatøren Gassco, som også forestår fordeling av kapasitet i rørledningene til produsenter på norsk sokkel. Gassco er i hovedsak eid av Gassled JV.

Når gassen kommer til *prosesseringsanlegget*, på plattform eller på land, reduseres trykket før *våtgass* og *tørgass* separeres. Våtgass betegnes gjerne som *NGL (Natural Gas Liquids)*, og består av tre ulike typer gasser; *LPG (propan og butan)*, *nafta* og *etan* samt mindre mengder tyngre hydrokarboner (kondensat). NGL er delvis flytende ved atmosfærisk trykk, og transporteres normalt med skip.

Naturgass består hovedsakelig av metan, og transporteres i rørledninger eller nedkjølt med skip, som *LNG (Liquefied Natural Gas)*. Naturgass kan leveres med ulike spesifikasjoner. Vanligst er *HCV-gass* (High Calorific Value), som er en gass med varmeverdi på om lag 40 MJ/Ncm, og *LCV-gass* (Low Calorific Value), som har en varmeverdi på om lag 35 MJ/Ncm.

3 Foreløpig vurdering av markedene

3.1 Avgrensning av relevante markeder

For å kunne vurdere sakens konkurransemessige virkninger må konkurransemyndighetene avgrense de markeder som anses som berørte. Generelt vil en kjøper ta beslutninger basert på egenskaper ved produktene og tilbyderens lokalisering. Derfor avgrenses et såkalt relevant marked som deles inn i det relevante produktmarkedet og det relevante geografiske markedet.

Avgrensningen av det relevante produktmarkedet foretas ut fra en vurdering av hvorvidt etterspørerne anser produkter som innbyrdes substituerbare. Med substituerbar menes at etterspørerne vurderer et sett produkter til å dekke samme behov basert på produktenes egenskaper, priser eller anvendelsesformål. Jo bedre substitutt et produkt er til produktet i saken, desto større er sannsynligheten for at dette produktet inkluderes i det relevante produktmarkedet.

I tilfeller hvor tilbyderne, som reaksjon på små og varige endringer i relative priser, kan omstille produksjonen til de varene det gjelder og markedsføre dem på kort sikt uten at det medfører betydelige tilleggskostnader eller risiko, vil også tilbudssidesubstitusjon tas med i betraktning.

Et relevant geografisk marked er et område hvor virksomheter ved salg av, eller etterspørsel etter, produkter eller tjenester møter tilstrekkelig ensartede konkurransvilkår.

Transportkostnader er normalt den faktoren som har størst betydning for det geografiske omfanget av et marked. Dersom produktets pris er høy i forhold til kostnadene ved å transportere varen eller tjenesten, vil dette trekke i retning av et større geografisk marked.



Det er ikke gitt at kommisjonen vil være enig i partenes måte å avgrense markedene på. Kommisjonen vil gjøre en egen vurdering av om det også er andre markeder som bør undersøkes nærmere. Konkurransetilsynet kommenterer i det følgende en del mulige problemstillinger.

3.2 Markedet for leting

Partene opplyser at kommisjonen i tidligere saker har lagt til grunn at *leting etter råolje og leting etter naturgassressurser* er et produktmarked, som er globalt i utstrekning.

Med utgangspunkt i en slik markedsavgrensing oppgir partene å ha en samlet markedsandel på [redacted] i dette markedet. Partene har beregnet sin markedsandel på grunnlag av påviste reserver, og viser til at dette er en vanlig måte å angi markedsandeler på.

Kommisjonen har bedt partene å redegjøre for hvordan konsesjoner til leting etter olje og gass blir tildelt, og hvorvidt det finnes et *marked for konsesjoner*.

Partene hevder at det ikke finnes et marked for konsesjoner til leting. De synes å begrunne dette med at det ikke foregår noen budprosess ved tildeling av konsesjoner på norsk sokkel, at bytte og salg av konsesjoner i annenhåndsmarkedet skjer på ad hoc basis og at staten må godkjenne slike transaksjoner.

Det anføres videre at det fusjonerte selskapet ikke vil ha særlige fortrinn i forhold til andre olje- og gasselskaper ved konsesjonstildeling. Ifølge partene vil det snarere være slik at det fusjonerte selskapet vil få færre konsesjoner enn det selskapene tidligere har fått hver for seg. Det vises også til at det i de siste konsesjonsrundene har vært en betydelig økning i andelen konsesjoner som har vært tildelt nye aktører på norsk sokkel.

Kommisjonen har også bedt partene om å vurdere hvorvidt det er et *marked for teknologiutvikling relatert til oljeleting* og opplyse om sine aktiviteter i et slikt marked.

Partene utelukker ikke at det finnes et marked for teknologiutvikling relatert til leting, men anser ikke seg selv som aktører i dette markedet. Utvikling av teknologi skjer vanligvis for å løse et problem i tilknytning til et felt, og teknologien har normalt blitt gjort tilgjengelig for alle oljeselskap som deltar på det aktuelle feltet. Leverandørindustri og nasjonale forskningsinstitusjoner har derimot i mange tilfeller i samarbeid med oljeselskapene utviklet teknologi og know-how som er beskyttet. [redacted]

På forespørsel fra kommisjonen har partene også gitt en beskrivelse av operatørens rolle, samt hvordan operatører utpekes. Operatøren står for innkjøp av varer og tjenester på det aktuelle feltet. De andre deltakerne på feltet har imidlertid på flere måter innflytelse på og kontroll med operatørens innkjøp.

Partene hevder dessuten at konsentrasjonsøkningen som følger av fusjonen ikke har noen betydning når det gjelder innkjøp, fordi de aller fleste leverandørmarkedene er globale eller i det minste del av markeder som er større enn norsk sokkel. Det fusjonerte selskapet vil derfor ikke få kjøpermakt av betydning i noen markeder.

Partene viser også til at kommisjonen tidligere ikke har vurdert om fusjoner mellom olje-/gasselskaper har konkurransemessige virkninger i leverandørmarkedene. Slike virkninger har bare vært vurdert hvis eventuell kjøpermakt kan føre til konkurranseproblemer i kjøpers nedstrømsmarkeder. Ifølge partene vil det fusjonerte selskapet være så utsatt for konkurranse i sitt salg av olje og gass, at det vil være tvunget til å videreføre eventuelle gevinster av økt kjøpermakt til sine kunder.

3.2.1 Konkurransetilsynets kommentarer

På bakgrunn av kommisjonens tidligere praksis, fremstår det som sannsynlig at kommisjonen vil legge til grunn at det finnes ett *globalt marked for leting etter olje og gass*.

Partene har beregnet sin markedsandel basert på påviste reserver. Konkurransetilsynet vil påpeke at markedsandelen også kan beregnes ut fra andre parametre, som årlige investeringer. Det synes imidlertid ikke som om valg av beregningsgrunnlag vil påvirke markedsandel tilstrekkelig til å ha noen praktisk betydning.

Et samlet StatoilHydro vil ha 40 prosent av konsesjonene på norsk sokkel, og være operatør for om lag 80 prosent. I utgangspunktet fremstår det som sannsynlig at en aktør med så høy markedsandel, og som samlet fremstår som styrket med hensyn til sentrale tildelingskriterier, vil være meget godt stilt når det gjelder å få nye tildelinger. Det bør på bakgrunn av dette undersøkes nærmere om det er et *marked for tildeling av konsesjoner* på norsk sokkel, og om fusjonen begrenser antallet interessenter her.

For øvrig kommenteres *markedet for teknologiutvikling* nærmere i tilknytning til markedet for utvikling, produksjon og salg av olje under punkt 3.3.1.

3.3 Markedet for utvikling, produksjon og salg av olje

Partene opplyser at kommisjonen i tidligere saker om fusjoner mellom oljeselskaper har lagt til grunn at *utvikling, produksjon og salg av olje* er ett marked, som er globalt i utstrekning.

Partene oppgir videre at selskapenes samlede markedsandel vil være [redacted] i markedet for produksjon. Andelen fordeler seg med [redacted] for Statoil/SDØE (Statens direkte økonomiske engasjement) og [redacted] for Hydro.

3.3.1 Konkurransetilsynets kommentarer

Når det gjelder markedet for *utvikling og produksjon* av olje, har representanter fra leverandørindustri og forskningsmiljøer uttrykt bekymring for at det fusjonerte selskapet vil få så sterk *kjøpermakt* at det vil presse leverandørene hardt på pris. Videre er det uttrykt bekymring for at det fusjonerte selskapet ikke vil etterspørre teknologiutvikling og innovasjon i samme grad som før fusjonen.

Det antas at partene i hovedsak er aktive som etterspørere og i liten grad som tilbydere i *markedet for teknologiutvikling*. Det fusjonerte selskapet vil bli en betydelig kjøper av tjenester på norsk sokkel. I St. prp. nr. 60 (2006-2007) er det riktignok oppgitt at StatoilHydros andel av operatørskap vil synke fra 80 prosent i 2006 til om lag 63 prosent i 2020, men det fremstår som uklart hvorfor dette vil skje. For å kunne ta stilling til i hvilken grad fusjonen vil medføre økt kjøpermakt, må det uansett foretas en konkret vurdering i forhold til de ulike leverandørmarkedene.

Konkurransetilsynet utelukker ikke at fusjonen kan ha konkurransemessige virkninger i en del av innkjøpsmarkedene som følge av at StatoilHydro får økt kjøpermakt. Tilsynet antar at eventuell kjøpermakt i stor grad utøves i kraft av operatørskap. Markedet må i slike tilfeller analyseres fra selgers (leverandørens) perspektiv. De potensielt uheldige effekter vil blant annet være avhengig av hvor stor

andel den dominerende kjøper har av totale kjøp, og hvilke tilpasningsmuligheter leverandørene har på kort og lang sikt.

Når det gjelder markedet for *salg av olje*, vil tilsynet påpeke at selv om markedet for utvikling, produksjon og salg av olje vanligvis blir betraktet som globalt, kan kvalitetsforskjeller mellom ulike typer råoljer tilsi en snevrere markedsavgrensning. Som eksempel kan nevnes at Nordsjøolje har lavere svovelinhold enn olje fra Midtøsten. Denne egenskapen bidrar til at Nordsjøolje foretrekkes, og i gjennomsnitt oppnår høyere priser enn olje fra Midtøsten. Videre vil en stor del av råoljen til raffineriene rundt Nordsjøen komme fra produksjonen i Nordsjøen. Både transportkostnader og kvalitetsforskjeller kan i prinsippet påvirke markedsavgrensningen. Vi kan imidlertid ikke se at kvalitetsforskjeller mellom ulike typer råoljer har vært vurdert av kommisjonen i tidligere saker.

3.4 Markedet for utvikling, produksjon og salg av naturgass

Partene opplyser at kommisjonen i tidligere saker har lagt til grunn at det er ett marked for utvikling, produksjon og salg av naturgass. Videre viser partene til at kommisjonen tidligere har konkludert med at det geografiske markedet for utvikling, produksjon og salg naturgass mest trolig omfatter EØS, samt Russland og Algerie.

Partene mener at den geografiske avgrensningen bør utvides slik at den omfatter mer enn EØS, Russland og Algerie. De viser blant annet til pågående utvikling av LNG-infrastruktur og levering av gass gjennom rørledning fra Libya til Italia.

Partene opplyser at totalt forbruk av naturgass i EØS, samt Russland og Algerie i 2006 (2005) var på [redacted]. Statoil leverte totalt [redacted] i dette markedet i 2005, mens Hydro leverte [redacted]. Etter det opplyste hadde partene en markedsandel i 2005 på [redacted].

Partene har besvart en forespørsel fra kommisjonen vedrørende muligheten for substitusjon mellom henholdsvis LCV- og HCV-gass og LNG og rørledningsgass. Partene mener at LCV- og HCV-gass inngår i samme marked. Dersom gassene ikke tilhører samme marked, mener partene uansett at foretakssammenslutningen ikke vil lede til konkurransemessige problemer i markedene.

Videre mener partene at LNG og rørledningsgass inngår i det samme marked. I følge partene er det imidlertid ikke nødvendig å definere markedet nøyaktig, da det etter deres oppfatning uansett ikke oppstår konkurransemessige problemer i LNG-markedet som følge av foretakssammenslutningen.

Selv om tilbud av LNG-gass (av partene estimert å utgjøre [redacted] i 2005) og/eller LCV-gass ikke skulle inngå i markedet for naturgass, vil gassmarkedet etter partenes mening likevel ikke være å anse som et berørt marked.

3.4.1 Konkurransetilsynets kommentarer

Innledningsvis gjøres det oppmerksom på at en del av merknadene ovenfor, blant annet vedrørende kjøpermakt i 3.3.1, også vil være relevante i forhold til markedet for *utvikling og produksjon* av naturgass.

Når det gjelder *salg* av naturgass, må det tas i betraktning at deler av det europeiske gassmarkedet i de senere årene har gjennomgått omfattende endringer. Gassmarkedet har hittil vært karakterisert ved lite konkurranse, hvor nasjonale monopoler med enerett på import, transmisjons- og/ eller distribusjonssystemer har hatt en sterk posisjon. Med begrunnelse i behov for sikkerhet for de betydelige investeringer knyttet til utbygging av felt og infrastruktur, har markedet vært preget av langsiktige take-or-pay kontrakter.

EUs gassmarkedsdirektiver (fra 1998 og 2003) har som hovedformål å fremme konkurransen i markedet og skape et mer velfungerende og integrert gassmarked gjennom tredjepartsadgang til rørledninger. Liberaliseringsprosessen har blant annet ført til utvikling av mer eller mindre likvide spotmarkeder på

kontinentet. Det kan i denne sammenheng spesielt vises til Storbritannia, hvor gassprisene fastsettes på daglig basis som et resultat av tilbud og etterspørsel.

Partene [redacted] gir på oppfordring fra kommisjonen informasjon om partenes samlede markedsandeler innen gassforsyning i EØS-landene i Annex B-15 (feilaktig oppgitt som Annex B-11 i notifikasjonen). De redegjør nærmere for markedssituasjonen i [redacted], hvor de har en andel av gassforsyningen på [redacted]. Markedsandelen er høyest i [redacted] med [redacted] av totalmarkedet, og [redacted] hvis det er et eget marked for HCV. For Norge er markedsandelen oppgitt å være [redacted] (kun HCV), uten at forholdene i Norge er omtalt nærmere. Det er på det nåværende tidspunkt ikke fremlagt informasjon som kan gi grunnlag for å foreta en nærmere vurdering av markedet for utvikling, produksjon og salg av naturgass i Norge.

Ifølge praksis skal kommisjonen ved avgrensning av de relevante markeder legge vekt på graden av eksisterende og fremtidig markedsliberalisering. Det kan derfor være nødvendig å revurdere kommisjonens tidligere tilnærming til avgrensning av markedet for gassforsyning. Spesielt kan det være grunn til å se nærmere på om det finnes enkelte engrosmarkeder der StatoilHydro samlet vil få en posisjon som kan gi opphav til konkurransemessige problemer.

3.5 Transport av råolje gjennom rørledninger

Partene opplyser at kommisjonen tidligere har lagt til grunn at transport av råolje gjennom rørledning er et eget relevant marked. Partene viser til at kommisjonen har avgrenset de markedene som er spesielt relevante for denne saken til å være markedene som utgjøres av henholdsvis den nordlige Nordsjøen (nord for 55. breddegrad, heretter "NNS") og den sørlige Nordsjøen (sør for 55. breddegrad, heretter "SNS").

Partene opplyser at både Statoil og Hydro har interesser i en rekke oljerørledninger. Partene anser ikke rørledningene i NNS og SNS å utgjøre markeder, men snarere at de utgjør en del av produksjonsinfrastrukturen oppstrøms.

Videre peker partene på at kapasitet i rørledningene blir ledig etter hvert som feltene ledningene opprinnelig var bygd for tømmes. Dette gjør det mulig å koble nye felt til de eksisterende rørledningene dersom det er ledig kapasitet. Partene opplyser at lovgivningen forutsetter tillatelse fra Olje- og energidepartementet for å etablere og anvende fasiliteter for transport. Dessuten stiller lovgivningen krav til at tredjeparter skal ha adgang til infrastruktur offshore på ikke-diskriminerende basis.

Normalt går flere aktører sammen i en joint venture for å etablere rørledninger. I forbindelse med godkjenning vil departementet ifølge partene sørge for at interessene til mindre deltakerne sikres når det gjelder stemmereglene. Partene opplyser også at de ikke vil få blokkeringsrettigheter i rørledningene som et resultat av sammenslutningen.

Etter partenes mening vil sammenslutningen ikke ha noen innvirkning på et mulig marked for transport av olje i rørledning.

3.5.1 Konkurransetilsynets kommentarer

Kommisjonens hovedbekymring i tidligere saker har vært muligheten for å stenge tredjeparter ute fra å bruke rørledningene på grunn av at eiere utøver vetorett. Konkurransetilsynet har ikke kjennskap til hvor stor del av kapasiteten i rørene som ikke benyttes og hvem som er eller kan være interesserte i å bruke denne kapasiteten.

Kommisjonen har tidligere uttalt at selv om det ikke er full substitusjonsmulighet i alle sammenhenger mellom transport av olje gjennom rørledning og andre transportmidler, kan alternativet være en faktor som demper muligheten for utøvelse av markedsrett. Konkurransetilsynet har ikke tilstrekkelig informasjon til å vurdere i hvilken utstrekning det er substitusjonsmuligheter mellom transport gjennom rør og med skip, eller om Kommisjonens tidligere markedsavgrensning bør revurderes.

Når det gjelder spørsmålet om stemmereglene, har Regjeringen omtalt dette i St.prp. nr. 60 (2006-2007) på side 44-45. Herfra gjengis:

"Ved endringer i antall rettighetshavere eller i størrelsen på deres deltakerandeler, skal rettighetshaverne vurdere om stemmereglene må endres. Nye stemmereglene er betinget av departementet godkjenning."

Statoil og Hydro er rettighetshavere sammen i ca. 90 utvinningstillatelser, i Gassled (gasstransportssystemet på norsk kontinentalsokkel), samt i enkelte andre rørledningsinteressentskap. Stemmereglene i alle disse tillatelsene må gjennomgås og eventuelt endres som følge av sammenslåingen. Ved endring av stemmereglene i en eksisterende tillatelse, er et grunnleggende prinsipp for endringen at en ny stemmeregel skal utformes slik at den enkelte rettighetshavers stemmevekt påvirkes minst mulig."

Konkurransetilsynet mener det må vurderes å foreta endringer i stemmereglene for de ulike olje- og gassrørledningene i forhold til den nye situasjonen som vil oppstå ved foretakssammenslutningen. For å belyse problemstillingen knyttet til stemmereglene nærmere, kan det som eksempel tas utgangspunkt i stemmereglene for transport av olje gjennom rørledning fra Troll I og II.

3.6 Markedene for transport og overføring av naturgass gjennom rørledninger

Partene opplyser at kommisjonen tidligere har konkludert med at transport av naturgass, det vil si transport av naturgass i rørledninger fra felt til prosesseringsanlegg og eventuelt ilandføringssted, er et eget produktmarked.

Partene hevder at transaksjonen ikke vil få noen betydning for tredjeparters rettigheter til bruk av gasstransport på norsk sokkel.

Partene opplyser videre at kommisjonen tidligere har lagt til grunn at overføring av naturgass gjennom rørledninger, det vil si rørledningstransport over land under høyt trykk, er et separat marked. Kommisjonen har ifølge partene vanligvis lagt til grunn at overføringsmarkedene er nasjonale, med unntak av i Tyskland, hvor det finnes noen regionale markeder.

3.6.1 Konkurransetilsynets kommentarer

For å vedta viktige endringer i Gassled kreves det en majoritet med

Tilsynet mener det bør vurderes å endre stemmereglene i forhold til den nye situasjonen som oppstår ved foretakssammenslutningen. Det vises til omtalen av stemmereglene ovenfor i punkt 3.5.1.

3.7 Andre gassrelaterte markeder

Lagring av naturgass

Partene opplyser at kommisjonen tidligere har kommet til at lagring av naturgass er et eget marked, og videre at kommisjonen også har inndelt markedet for lagring av naturgass ytterligere. I følge partene kan

markedsavgrensningen i foreliggende sak holdes åpen [REDACTED] i markedet for lagring av naturgass.

Nedstrøms salg av gass

Partene opplyser at kommisjonen tidligere har definert flere ulike nedstrømsmarkeder for salg av gass. Videre opplyser partene at kommisjonen har vurdert alle markedene til å være nasjonale, med unntak av markedet for gass til husholdninger, som er lokale.

Partene mener at den eksakte markedsavgrensningen i denne saken kan holdes åpen [REDACTED].

Handel med gass og nasjonale huber

Partene opplyser at det ikke er noen klar praksis på definisjon av gasshandelsaktivitet ved huber. Partene mener at den eksakte markedsdefinisjonen kan holdes åpen. [REDACTED].

3.7.1 Konkurransetilsynets kommentarer

Eventuelle konkurransemessige virkninger av fusjonen i markedene for salg av gass bør undersøkes nærmere, se tilsynets kommentarer i 3.4.1.

3.8 Raffinering av råolje

Partene opplyser at kommisjonen tidligere har lagt til grunn at markedet for raffinering av råolje minst er skandinavisk.

Det oppgis at kun Statoil er aktiv innenfor raffinering ved å eie Kalundborg raffineri i Danmark og 79 prosent av Mongstad raffineri i Norge. Videre opplyses det at Statoils markedsandel i et snevert skandinavisk marked er på [REDACTED]. Markedsandelen er basert på raffineringsskapasitet slik den er beregnet av Parpinelli Tecnon srl. I følge partene korresponderer denne markedsandelen med markedsandeler publisert i en offentlig versjon av en tidligere avgjørelse fra kommisjonen.

3.8.1 Konkurransetilsynets kommentarer

Basert på partenes informasjon skjer det ikke noen endring i dette markedet som følge av foretakssammenslutningen.

3.9 Prosessering av naturgass

Partene opplyser at kommisjonen tidligere har lagt til grunn at prosessering av naturgass er et eget marked.

Partene behandler ikke dette markedet utførlig i notifikasjonen, men viser til at gass fra norsk sokkel prosesseres på Kollsnes og Kårstø. I følge partene er det ikke konkurranseproblemer i dette markedet.

3.9.1 Konkurransetilsynets kommentarer

Partene gir lite utfyllende informasjon om i hvilken grad prosessering skjer ved andre eksisterende anlegg på land, og hva som er konsekvensene av fusjonen i forhold til dagens igangsatte eller planlagte utbygginger av anlegg med prosesseringskapasitet.

3.10 Markedet for NGL

Partene viser til at kommisjonen i en tidligere sak på grunn av tilbudssubstitusjon har vurdert NGL (LPG, det vil si propan og butan, nafta, etan og kondensat) som ett produktmarked, mens det geografiske markedet ble avgrenset til EØS.

Partene mener imidlertid at markedet for NGL er globalt. Med utgangspunkt i tall for produksjon i et globalt marked, oppgis samlet markedsandel for partene (inkludert SDØE) å være på [REDACTED] i 2006. Markedsandelen (inkludert SDØE) i et EØS-marked opplyses å være på [REDACTED].

Partene har videre angitt sine markedsandeler i 2006 for hver enkelt bestanddel i NGL-markedet både på EØS-nivå og globalt nivå, selv om de mener at en slik snever produktmarkedsavgrensing ikke er riktig. Andelene er oppgitt for LPG, nafta, etan og kondensat. I et globalt marked har partene (inkludert SDØE) samlet en markedsandel på mellom [redacted] og [redacted] i hvert segment. I et EØS-marked er markedsandelen på mellom [redacted] (nafta) og [redacted] (etan). Markedsandelen for kondensat [redacted].

3.10.1 Konkurransetilsynets kommentarer

Nedstrømsmarkedet for LPG har tidligere vært kjennetegnet ved svak konkurranse. Yara, som tidligere er skilt ut fra Hydro, er sammen med Statoil den viktigste aktøren i nedstrømsmarkedet for LPG. Tilsynet legger til grunn at det ikke foreligger avtalmessige forhold mellom Hydro og Yara som er av betydning i forhold til dette markedet.

3.10.2 Nærmere om markedet for etan

Partene mener det ikke er noe virkelig marked for etan, men begrunner likevel hvorfor sammenslutningen ikke vil reise konkurransemessige problemer i markedet for etan innenfor EØS. I et eventuelt EØS-marked for etan opplyser partene at de vil ha en samlet markedsandel på [redacted].

Partene hevder at det ikke er et likvid marked for etan i EØS og at det ikke er en tilbudt markedspris, i motsetning til i USA hvor etan er en handlet vare.

Partene opplyser at det i 2006 ble produsert [redacted] etan i EØS, mens verdensmarkedet var på [redacted]. Dersom anslaget for produksjon i Norge i 2006 legges til grunn [redacted], utgjør produksjonen i Norge [redacted] av produksjonen i EØS. Produksjonen til Statoil, Hydro og SDØE utgjør samlet om lag [redacted] av produksjonen i Norge.

3.10.2.1 Konkurransetilsynets kommentarer

Partene har ikke gitt tilstrekkelige opplysninger om etanmarkedet til at det kan konkluderes med at det ikke vil oppstå konkurransemessige problemer i dette markedet etter fusjonen. Det fusjonerte selskapets [redacted].

Det må klarlegges om partenes markedsavgrensing er riktig, det vil si at etan ikke er et eget marked, og at de norske kundene [redacted] virkelig kan benytte nafta eller annen gass som innsatsfaktor i produksjonen. Dersom det viser seg at kundene er avhengige av etan, må det klarlegges om markedet er større enn EØS, eventuelt om det er gode nok konkurranseforhold i EØS. [redacted]

3.11 Salg av raffinerte oljeprodukter

[redacted] I det følgende vil fremstillingen følge partenes disposisjon for disse markedene.

3.11.1 Smøreoljer

Partene opplyser at kommisjonen tidligere har kommet til at det er separate markeder for henholdsvis smøreoljer for biler og smøreoljer for industri. Kommisjonen har ifølge partene avgrenset det geografiske markedet til å sannsynligvis være EØS. Partene er enige i denne avgrensningen. I EØS vil partene få en samlet markedsandel i markedet for industrielle smøreoljer på [redacted] for biler.

Med en eventuell nasjonal avgrensning vil partene ha en markedsandel på henholdsvis [redacted] i Sverige.

3.11.2 Ikke-detalsalg av LPG

Partene opplyser at kommisjonen tidligere har vurdert om LPG-markedet kan deles i et marked for LPG solgt i flasker og et marked for LPG solgt i bulk, men at kommisjonen ikke har konkludert når det gjelder produktavgrænsningen. Videre opplyser partene at kommisjonen tidligere har avgrænset det geografiske markedet til å være nasjonalt og enkelte steder lokalt.

Partene er enige i kommisjonens oppfatning av at markedet for ikke-detalsalg av LPG er nasjonalt. På forespørsel fra kommisjonen legger partene også frem anslag for markedsandeler i Skandinavia. Partene opplyser at [REDACTED].

I Sverige anslår partene å ha en markedsandel for ikke-detalsalg av LPG på om lag [REDACTED], mens markedsandelen for bulk er [REDACTED]. Hydro har etter det opplyste en [REDACTED] i Sverige på bulkleveranser [REDACTED]. I et skandinavisk marked opplyser partene at samlet markedsandel blir [REDACTED].

3.11.3 Ikke-detalsalg av bensin

Partene opplyser at kommisjonen i tidligere saker har avgrænset ikke-detalsalg av bensin som et eget produktmarked. De skiller i notifikasjonen mellom salg direkte fra raffineri/cargo-salg og ikke-detalsalg (det vil si engrossalg). Videre viser partene til tidligere saker hvor markedet for ikke-detalsalg av bensin er blitt ansett å være nasjonalt eller til å omfatte Skandinavia.

Samlet markedsandel i Sverige oppgis å bli [REDACTED]. Partene har ikke tall for Skandinavia, men opplyser at Hydro kun er aktive i Sverige og at Statoil ikke er aktive i Finland. [REDACTED]

3.11.3.1 Konkurransetilsynets kommentarer

Det er uklart om partenes skille mellom salg direkte fra raffineri/cargo-salg og ikke-detalsalg er riktig og i samsvar med tidligere praksis fra kommisjon. Dette kan være av betydning for om markedet [REDACTED].

3.11.4 Detalsalg av drivstoff til marine stasjoner

Partene mener at detalsalg av drivstoff til marine stasjoner inngår i markedet for detalsalg av drivstoff. Partene opplyser at de samlet får en markedsandel på [REDACTED] i et svensk marked for detalsalg av drivstoff til marine stasjoner basert på antall stasjoner.

3.11.4.1 Konkurransetilsynets kommentarer

Det er usikkert om en beregning av markedsandel basert på antall stasjoner gir et riktig bilde av aktørens markedsposisjon.

3.11.5 Lagring av petroleumsprodukter

Partene opplyser at kommisjonen tidligere har definert lagring av petroleumsprodukter, bestående av tanker varierende fra 3 000 m³ til 60 000 m³, inkludert K-1- og K-2-tanker, som et eget marked. Partene opplyser at det geografiske markedet ikke er endelig definert i tidligere saker, men at det er tatt utgangspunkt i at markedet er nasjonalt eller lokalt.

Partene mener lagring av petroleumsprodukter [REDACTED]

På forespørsel fra kommisjonen opplyser partene at det ikke er noen Eiermessige bånd mellom Hydro og Reitan Servicehandel AS, som tidligere har kjøpt Hydros andel i HydroTexaco (nå YX). Partene har derfor ikke overlappende virksomhet i detaljmarkedet for salg av drivstoff i Norge.

3.11.6 Basisoljer og tilsetningsstoffer

På forespørsel fra kommisjonen opplyser partene at [REDACTED].

3.11.7 Flybensin

På forespørsel fra kommisjonen opplyser partene [REDACTED].

Raffinerte produkter tilbys av raffinerier eller andre markedsaktører gjennom to distribusjonskanaler: På detaljnivå gjennom stasjoner, og på ikke-detallnivå i bulk, vanligvis med tankbiler.

3.11.8 Detaljsalg av drivstoff

Partene opplyser at kommisjonen tidligere har avgrenset detaljsalg av drivstoff som et eget produktmarked, uten behov for ytterligere distinksjoner. Kommisjonen har bedt om ytterligere informasjon om detaljsalg gjennom stasjoner spesialisert på salg til lastebiler. Kommisjonen har også forespurt partene om hvorvidt det er et eget marked for motorveisalg. Partene mener at det ikke er et slikt eget marked i Sverige.

Partene opplyser videre at kommisjonen vanligvis har definert markedet som lokalt eller nasjonalt. Partene mener at det relevante markedet for detaljsalg av drivstoff er nasjonalt.

Partene opplyser at de vil få en samlet markedsandel på [REDACTED] i markedet for detaljsalg av drivstoff i Skandinavia, og [REDACTED] i Sverige.

Basert på antall stasjoner opplyser partene at samlet markedsandel var [REDACTED] i 2005. Dette fordeler seg på [REDACTED] for Statoil og [REDACTED] for Hydro.

3.11.8.1 Konkurransetilsynets kommentarer

I årsrapporten for 2005 oppga Statoil at selskapet hadde 587 stasjoner og en markedsandel på 24 prosent i Sverige. [REDACTED].

3.11.9 Ikke-detallsalg av diesel og lett fyringsolje

Partene opplyser at kommisjonen tidligere har avgrenset markedet for ikke-detallsalg av raffinerte petroleumsprodukter til å være nasjonalt og ikke-detallsalg av oljeprodukter til å være skandinavisk.

Partene mener at diesel og lett fyringsolje er to separate produktmarkeder som begge er nasjonale.

Partene opplyser at de hadde en samlet markedsandel på [REDACTED] i 2006 i markedet for ikke-detallsalg av diesel i Skandinavia. Tilsvarende markedsandel for Sverige var [REDACTED].

I markedet for ikke-detallsalg av lett fyringsolje opplyser partene at samlet markedsandel var på [REDACTED] i Skandinavia og [REDACTED] i Sverige i 2006.

3.11.9.1 Konkurransetilsynets kommentarer

Virkningene av fusjonen på markedene for ikke-detallsalg av diesel og lett fyringsolje [REDACTED].

4 Anbefaling

På bakgrunn av partenes notifikasjon har Konkurransetilsynet søkt å identifisere ulike markeder hvor foretakssammenslutningen kan tenkes å medføre virkninger av betydning. Konkurransetilsynet anbefaler at mulige virkninger i de aktuelle markeder og tilknyttede problemstillinger omtales i et brev til ESA/kommisjonen.

Generelt vil Konkurransetilsynet stille spørsmål i tilknytning til partenes avgrensning og beskrivelse av enkelte aktuelle markeder og virkninger av foretakssammenslutningen i disse markedene. I det følgende foreslås noen punkter som bør tas opp med ESA/kommisjonen, hovedsakelig med vekt på eventuelle konkurransemessige virkninger i Norge.

Det bør vurderes om det foreligger et marked for tildeling av konsesjoner til leting, og undersøkes om fusjonen har skadelige virkninger i dette markedet.

Konkurransetilsynet utelukker ikke at foretakssammenslutningen kan ha konkurransemessige virkninger i en del av innkjøpsmarkedene som følge av at StatoilHydro får økt kjøpermakt. Dette bør vurderes nærmere. Det sammenslåtte selskapet vil gjennom konsentrasjon av operatørskap få en svært sterk posisjon på norsk sokkel, og bli en betydelig kjøper av tjenester.

Når det gjelder markedet for naturgass, mener Konkurransetilsynet at det bør klarlegges hvorvidt det kan foreligge nasjonale eller regionale markeder for salg, og eventuelt undersøkes hvilke konkurransemessige virkninger foretakssammenslutningen vil kunne ha i slike markeder.

Virkninger av fusjonen i et eventuelt marked for transport av olje i rørledninger bør undersøkes, herunder muligheten for at tredjeparter stenges ute fra å benytte rørledningene. Tilsvarende gjelder for markedene for transport og overføring av naturgass gjennom rørledninger. I denne forbindelse vil Konkurransetilsynet også anbefale at det vurderes å endre dagens stemmeregler for de ulike olje- og gassledninger som følge av den nye situasjonen.

Konkurransetilsynet finner det også nødvendig å undersøke nærmere hvorvidt det foreligger et eget marked for etan, og eventuelt om konkurransen vil fungere tilfredsstillende i dette markedet etter fusjonen.